

ČESKÁ REPUBLIKA
STANOVISKO PLÉNA

Ústavního soudu

Plénium Ústavního soudu přijalo ve složení Ludvík David, Jan Filip, Vlasta Formánková, Jaroslav Fenyk, Vladimír Kůrka, Jan Musil, Pavel Rychetský (soudce zpravodaj), Vladimír Sládeček, Radovan Suchánek, Kateřina Šimáčková, Vojtěch Šimíček, Milada Tomková, David Uhlíř a Jiří Zemánek na návrh I. senátu Ústavního soudu podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve věci jeho právního názoru pro řízení vedené pod sp. zn. I. ÚS 1549/11, který se odchyluje od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu ze dne 22. listopadu 2010 sp. zn. IV. ÚS 1834/10, nálezu ze dne 3. září 2012 sp. zn. IV. ÚS 2372/11, nálezu ze dne 15. dubna 2014 sp. zn. IV. ÚS 3112/13 a nálezu ze dne 26. června 2014 sp. zn. III. ÚS 1824/13, toto stanovisko:

Ústavní stížnost proti usnesení insolvenčního soudu, kterým bylo do 31. prosince 2013 podle § 51 odst. 1 nebo 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), rozhodnuto o hlasovacím právu přihlášeného věřitele na schůzi věřitelů, je podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, nepřipustná.

O d ů v o d n ě n í:

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 27. května 2011, se stěžovatel Lesy České republiky, s.p., domáhá (kromě jiného) zrušení usnesení Krajského soudu v Brně, jímž bylo v rámci insolvenčního řízení vůči dlužníkovi CE WOOD, a.s., vedeného pod sp. zn. KSBR 39 INS 228/2011, na schůzi věřitelů konané dne 28. března 2011 rozhodnuto o jeho hlasovacím právu. Soud konkrétně rozhodl, že stěžovatel, který do tohoto řízení přihlásil pohledávky vůči dlužníkovi v celkové výši 209 059 102,02 Kč (poř. č. přihlášky: 2, poř. č. věřitele: 2), je na této schůzi oprávněn hlasovat s pohledávkou ve výši 773 878,11 Kč (Protokol o schůzi věřitelů č. j. KSBR 29 INS 228/2011-B-30, str. 4). Řízení o ústavní stížnosti je vedeno pod sp. zn. I. ÚS 1549/11.

2. Jedním ze zákonných předpokladů pro věcné projednání ústavní stížnosti je její přípustnost. Podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, se lze ústavní stížností domáhat ochrany základních práv a svobod jen proti rozhodnutím „konečným“, tj. rozhodnutím o posledním procesním prostředku, který zákon k ochraně práva poskytuje. Zpravidla půjde o ta rozhodnutí, jimiž se soudní či jiné řízení končí. Splnění těchto podmínek lze nicméně připustit i v případech nemeritorních rozhodnutí, která jsou způsobilá bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv stěžovatele a která tvoří samostatnou uzavřenou součást řízení, přestože řízení ve věci samé dosud neskončilo [srov. např. nález ze dne 12. ledna 2005 sp. zn.

III. ÚS 441/04 (N 6/36 SbNU 53) nebo stanovisko pléna ze dne 23. dubna 2013 sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.), bod 2].

3. K posouzení toho, zda jsou v případě nemeritorního rozhodnutí obě uvedené podmínky přípustnosti splněny, nepostačuje pouhé konstatování, že je nelze napadnout opravným prostředkem. Rovněž musí být zvažován význam tohoto rozhodnutí z hlediska řízení jako celku (jeho výsledku) a efektivnost a nezbytnost jeho zrušení k tomu, aby byla dotčenému účastníkovi efektivně poskytnuta ochrana jeho základních práv a svobod. Jestliže by totiž vyloučení opravného prostředku bylo opodstatněno tím, že nezákonnost nebo nesprávnost určitého nemeritorního rozhodnutí mohla mít z hlediska základních práv a svobod nanejvýš nepatrný průmět do výsledku řízení nebo by se jejich ochrany bylo možné domoci jiným způsobem v dalším průběhu řízení, pak by jen stěží mohl obstát závěr, že by měl mít dotčený jednotlivec pro tyto případy k dispozici přímo ústavní stížnost. Její přípustnost by zde vylučoval její účel, jakož i její subsidiarita vůči ostatním zákonným procesním prostředkům ochrany práva.

4. Tyto závěry dopadají i na posouzení přípustnosti ústavní stížnosti, jestliže směřuje proti usnesení insolvenčního soudu, kterým bylo rozhodnuto o hlasovacím právu přihlášeného věřitele na schůzi věřitelů [§ 51 odst. 1 a 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)]. Jde o procesní usnesení, kterým insolvenční soud upravuje hlasovací poměry pro účely konkrétní schůze věřitelů, aniž by jím však byl vázán i pro schůze následující (§ 52 odst. 2 insolvenčního zákona). Do postavení dotčeného věřitele v insolvenčním řízení by se tak jeho případná nezákonnost mohla promítnout pouze v případě, pokud by na jeho základě (na základě z něj vyplývajícího rozdělení hlasů mezi jednotlivé věřitele) bylo přijato jiné usnesení, z něhož by mu plynula určitá povinnost nebo omezení jeho práv. Pouze zrušením tohoto usnesení, a nikoliv usnesení, kterým bylo rozhodnuto o hlasovacích právech, by přitom bylo možné efektivně poskytnout ochranu základním právům dotčeného věřitele.

5. Uvedené lze znázornit na příkladu, kdy na schůzi věřitelů insolvenční soud jedním usnesením rozhodl o hlasovacím právu některého z přihlášených věřitelů a následně dalším usnesením potvrdil volbu členů a náhradníků věřitelského výboru (§ 57 odst. 3 insolvenčního zákona), při které bylo hlasováno podle jím přiznaných hlasovacích práv. Je patrné, že připuštění ústavní stížnosti již proti prvně uvedenému usnesení by fakticky nemělo smysl, protože i kdyby jí Ústavní soud vyhověl, zrušení tohoto usnesení by nic neměnilo na platnosti a vykonatelnosti posléze uvedeného usnesení (obdobnou pochybnost vyslovil Ústavní soud již v usnesení ze dne 9. ledna 2014 sp. zn. I. ÚS 1598/13). Teprve s ním by ovšem bylo možné spojovat případný nepříznivý důsledek pro postavení věřitele v insolvenčním řízení, k němuž by v závislosti na konkrétním výsledku volby členů a náhradníků věřitelského výboru (konkrétním poměru hlasů) mohlo dojít v důsledku nesprávného rozhodnutí o hlasovacích právech. Zrušení usnesení, kterým se výsledek této volby potvrzuje, by zároveň otevíralo cestu k novému rozhodnutí o hlasovacích právech, neboť insolvenční soud by na nové schůzi věřitelů mohl s ohledem na závazný právní názor Ústavního soudu [čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)] přistoupit k případnému odlišnému posouzení hlasovacích práv. Lze proto shrnout, že pokud by chtěl dotčený věřitel dosáhnout efektivní ochrany svého práva, musel by svou ústavní stížnost směřovat právě proti usnesení, kterým byla potvrzena uvedená volba, protože jen v takovém případě by se mohl domoci provedení volby nové.

6. Přípustnost ústavní stížnosti nelze konstatovat ani pro specifický případ, kdy v důsledku nepřiznání hlasovacích práv žádnému z věřitelů přítomných na schůzi věřitelů nelze vůbec hlasovat o některém z jejích obligatorních bodů, např. o potvrzení nebo odvolání insolvenčního správce (tak tomu bylo v případě usnesení insolvenčního soudu, jež Ústavní soud přezkoumával v nálezu ze dne 26. června 2014 sp. zn. III. ÚS 1824/13). V takovém případě by totiž k případnému zásahu do základních práv došlo způsobem, který se projeví až v postupu insolvenčního soudu spočívajícím v tom, že předmětný bod neučinil předmětem jednání (a následného hlasování) této schůze věřitelů, ačkoliv jím podle zákona být měl. Tento postup by bylo možné napadnout ústavní stížností jako „jiný zásah orgánu veřejné moci“ ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, přičemž jeho posouzení z hlediska ústavněprávních požadavků by záviselo v podstatné míře na tom, zda se insolvenční soud nedopustil kvalifikovaného pochybení při rozhodování o hlasovacích právech.

7. Z těchto důvodů zaujal I. senát Ústavního soudu právní názor, že ústavní stížnost proti usnesení insolvenčního soudu, kterým bylo rozhodnuto o hlasovacím právu přihlášeného věřitele na schůzi věřitelů, je podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu nepřipustná. Tento závěr je nicméně v rozporu se čtyřmi nálezy jiných senátů Ústavního soudu, kterými byla takováto ústavní stížnost připuštěna, a bylo o ní meritorně rozhodnuto. Nálezem ze dne 22. listopadu 2010 sp. zn. IV. ÚS 1834/10 (N 231/59 SbNU 357), nálezem ze dne 3. září 2012 sp. zn. IV. ÚS 2372/11 (N 146/66 SbNU 219), nálezem ze dne 15. dubna 2014 sp. zn. IV. ÚS 3112/13 a již zmíněným nálezem sp. zn. III. ÚS 1824/13 byla konkrétně zrušena usnesení insolvenčních soudů, jimiž bylo rozhodnuto, že přihlášení věřitelé (stěžovatelé) nemají na předmětné schůzi věřitelů hlasovací práva. V případě prvních dvou nálezů Ústavní soud vycházel z předpokladu přípustnosti ústavní stížnosti, aniž by se jí dále zabýval. Ve třetím a čtvrtém nálezu pak v této souvislosti pouze uvedl, že stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva, což však s ohledem na povahu napadených usnesení jako rozhodnutí procesních nepostačovalo k závěru o přípustnosti jejich ústavní stížnosti.

8. Ústavní soud zvažoval, zda se případné překonání právního názoru o přípustnosti ústavní stížnosti, obsaženého ve výše uvedených nálezech, postupem podle § 23 zákona o Ústavním soudu nebude vztahovat výlučně k řízením, ve kterých ústavní stížnost směřuje proti usnesením insolvenčního soudu, v jejichž případě s ohledem na okamžik jejich přijetí ještě nemohl být aplikován § 52 odst. 3 insolvenčního zákona (což by ovšem nikterak neoslabovalo důvodnost takového postupu pro rozhodnutí ve věci sp. zn. I. ÚS 1549/11). Uvedené ustanovení, k jehož vložení došlo s účinností od 1. ledna 2014 novelou provedenou zákonem č. 294/2013 Sb., totiž výslovně připouští možnost přezkumu hlasovacích práv v případném odvolacím řízení, když stanoví, že „je-li na rozhodnutí insolvenčního soudu o hlasovacím právu věřitelů závislé jiné rozhodnutí insolvenčního soudu, proti kterému je odvolání přípustné, lze v mezích odvolání podaného proti takovému rozhodnutí přezkoumat i správnost rozhodnutí insolvenčního soudu o hlasovacím právu věřitelů; to platí jen pro první takové rozhodnutí vydané po rozhodnutí insolvenčního soudu o hlasovacím právu věřitelů.“ Příslušný senát nicméně dospěl k závěru, že rozsah změn zákonné úpravy, k němuž došlo touto novelizací, neumožňuje jednotlivým senátům Ústavního soudu, aby si v souvislosti s aplikací nové právní úpravy samy odlišně posoudily otázku přípustnosti ústavní stížnosti. Je tomu tak z toho důvodu, že přijetí § 52 odst. 3 insolvenčního zákona má ve vztahu k existenci oprávnění odvolacího soudu

přezkoumávat v rámci přezkumu napadených usnesení přijatých na schůzi věřitelů i rozhodnutí o hlasovacích právech pouze omezený význam. Nepůsobí vznik, nýbrž toliko změnu tohoto oprávnění ve smyslu jeho zúžení na první takové rozhodnutí.

9. Připuštění možnosti, že by předmětné oprávnění doposud neexistovalo, by ve své podstatě znamenalo, že až do 31. prosince 2013 absentoval efektivní procesní prostředek, kterým by bylo možné poskytnout dotčeným věřitelům soudní ochranu proti usnesením přijatým na schůzi věřitelů na základě hlasování, při němž byl rozsah hlasovacích práv jednotlivých věřitelů stanoven rozhodnutím insolvenčního soudu, které neobstojí z hlediska ústavněprávních požadavků. Odvolací soud by k této jejich vadě prostě nemohl přihlídnout, v důsledku čehož by se dotčený věřitel, byť by se mohl v řízení před Ústavním soudem domoci zrušení rozhodnutí o hlasovacích právech, nemohl domoci rovněž soudní ochrany před negativními dopady těchto rozhodnutí do sféry jeho základních práv. Závěr, že odvolací soud v minulosti v těchto případech nedisponoval uvedeným oprávněním, by nadto ve vztahu k usnesením přijatým do 31. prosince 2013 vylučoval takovou ochranu i v řízení o ústavních stížnostech směřujícím proti rozhodnutí odvolacího soudu, příp. též proti jemu předcházejícímu usnesení insolvenčního soudu. Takovéto omezení jeho rozhodovací pravomoci je však třeba odmítnout, neboť by bylo v rozporu s právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

10. Právní význam pro budoucí případy aplikace by změna právního názoru, jak ji navrhl I. senát Ústavního soudu, nepostrádala ani v případě, pokud by bylo možné opominout výše uvedenou argumentaci a přiznat tak vložení § 52 odst. 3 insolvenčního zákona konstitutivní význam ve vztahu k oprávnění odvolacího soudu přezkoumávat i rozhodnutí insolvenčního soudu o hlasovacích právech věřitelů. Jak je patrné z jeho dikce, toto ustanovení by se týkalo pouze těch usnesení přijatých na schůzi věřitelů, vůči nimž by zákon připouštěl odvolání. V ostatních případech, typicky např. v případě usnesení insolvenčního soudu, kterým se podle § 57 odst. 3 insolvenčního zákona potvrzuje volba členů a náhradníků věřitelského výboru, by ovšem i nadále přicházel v úvahu pouze přezkum ze strany Ústavního soudu v řízení o ústavních stížnostech. Pouhé zrušení usnesení insolvenčního soudu, kterým bylo rozhodnuto o hlasovacích právech jednotlivých věřitelů, by se tak ani podle nové zákonné úpravy nijak nepromítlo do další platnosti uvedených rozhodnutí, ani by v tomto směru neotevíralo prostor pro jejich změnu na nové schůzi věřitelů. Takovýto důsledek totiž insolvenční zákon nezná. I z tohoto důvodu má přijetí změny právního názoru význam i po nabytí účinnosti novely insolvenčního zákona provedené zákonem č. 294/2013 Sb.

11. Zbývá dodat, že závěr o nepřipustnosti ústavní stížnosti se nijak nedotýká další platnosti a závaznosti nosných důvodů nálezů, vůči nimž se vymezuje toto stanovisko. Žádným způsobem jím není zpochybněn požadavek náležitého odůvodnění usnesení, kterým bylo rozhodnuto o hlasovacích právech. Hlavním důsledkem změny právního názoru bude pouze to, že k přezkumu těchto usnesení insolvenčního soudu již nebude docházet přímo, nýbrž v rámci přezkumu navazujících usnesení přijatých na téže schůzi věřitelů, které teprve mají zásadní význam pro další průběh insolvenčního řízení a v závislosti na svém obsahu mohou citelně zasáhnout do ústavně zaručených základních práv dotčených věřitelů. Právě v těchto případech totiž může být kasační zásah Ústavního soudu efektivním prostředkem k jejich ochraně. Nadále samozřejmě zůstává nedotčeno oprávnění kteréhokoliv ze senátů připustit přezkum usnesení, kterým bylo rozhodnuto o hlasovacích právech, podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním

soudu, tedy v případě, kdy ústavní stížnost „svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele a byla podána do jednoho roku ode dne, kdy ke skutečnosti, která je předmětem ústavní stížnosti, došlo“ [obdobně Ústavní soud postupoval v nález ze dne 22. října 2003 sp. zn. IV. ÚS 599/02 (N 122/31 SbNU 101)].

V Brně dne 21. dubna 2015

Pavel Rychetský
předseda Ústavního soudu